

Ashley Selby, Leena Petäjistö ja Terhi Koskela

Pellonmetsityksen vaikutuksista maaseudun kehitykseen

Pellonmetsityksintensiteetti vaihtelee

Pellonmetsitystä julkisin varoin on harjoitettu Suomessa vuodesta 1969 lähtien ja sillä on ollut alueittain suurikin merkitys. Metsäntutkimuslaitoksessa pellonmetsitystä on tutkittu useaan otteeseen ja sitä on tarkasteltu useista näkökohdista (esim. Selby 1980a, 1980b, Hytönen ja Polet 1995, Aarnio ja Rantala 1994).

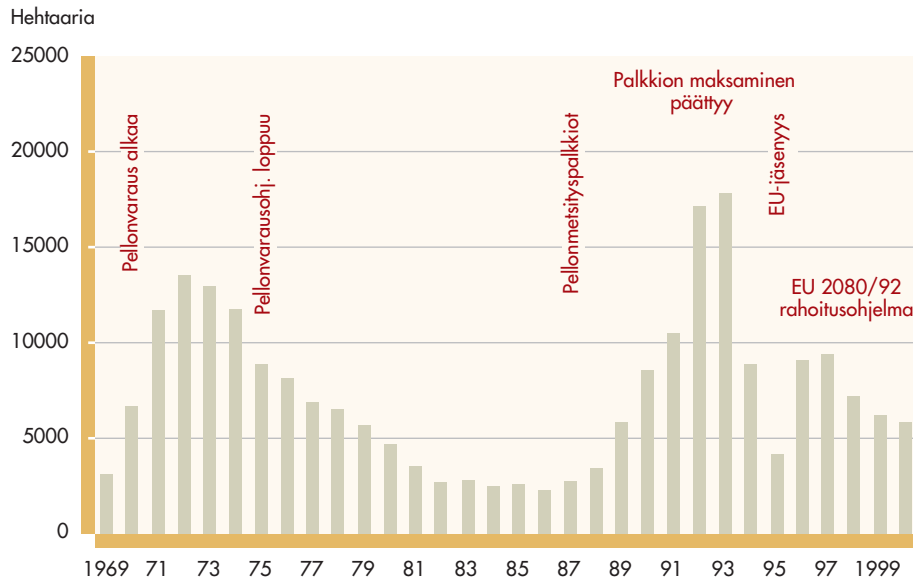
Alueittaista intensiteettiä selvittäneissä aiemmissä tutkimuksissa on todettu pellonmetsityksen alueellisen vaihtelun riippuvan alueen kehitystasosta (Selby 1980a, 1980b). Metlassa on tutkittu myös maanviljelijöiden ja neuvontaorganisaatioiden edustajien asenteita peltojen metsitystä kohtaan (Selby ja Petäjistö 1994, 1995). Tutkimuksissa todettiin tuolloin esimerkiksi, että yhteistyö pellonmetsityksestä vastaavien tahojen kesken oli puutteellista ja, että maaseutupoliittisten päämäärien toteutumisen kannalta tämä tulos oli huolestuttava (Petäjistö ym. 1994).

Pellonmetsitysten määrä on vaihdellut suuresti myös ajallisesti. Tämä on johtunut pääasiallisesti pellonmetsitysohjelmien ja niihin liittyvien palkkioiden ja tukien sekä ehtojen muutoksista. Myös mahdolliset poliittiset muutokset ovat aiheuttaneet erilaista kiinnostusta pelton metsitystä kohtaan. Ensimmäinen suuri pellonmetsityksivaihe alkoi Suomessa 70-luvun alkuun pellonvarausohjelman yhteyteen. Silloin metsänparannuslakia muutettiin niin, että pellonmetsitys saatiin metsänparannustuen piiriin. Kun pellonvarausohjelma päättyi vuonna 1974, kiinnostus pellonmetsitystä kohtaan hiipui, ja oli vuonna 1986 alhaisimmillaan. 1980-luvun lop-

pupuolella keskustelu maatalouden ylituotannosta kiihtyi uudelleen ja pelton metsityspalkkiot ja tuet nostettiin uusien pellonmetsitysohjelmien puitteissa. Tässä vaiheessa ajatukset EU-jäsenyydestä alkoivat myös jo olla näköpiirissä. Nämä yhdessä aiheuttivat uudelleen erittäin aktiivisen pellonmetsityskauden. Vuonna 1993 metsitettiin jopa 17 000 hehtaaria peltoa. Pellonmetsityspalkkioiden maksamisen päättyessä vuonna 1993 hiipui myös peltojen metsitys. EU-jäsenyyden myötä pellonmetsitys kuului EU:n rahoitusohjelman 2080/92 piiriin. Sen myötä Suomen tuli ilmoittaa EU:lle oma pellonmetsitysohjelmansa. Tämän ohjelman mukaan 88 000 hehtaaria tuli metsittää vuoteen 1999 mennessä, josta 18 000 kuului luopumiseläketuen piiriin. Tästä ohjelmasta vain 36 000 hehtaaria pellonmetsitystä toteutettiin. Tällä hetkellä palkkioita ei makseta ja myös metsitystoiminta on hyvin vähäistä. Historia osoittaa kuitenkin, että tilanne voi jälleen muuttua. Tämä prosessi on esitetty kuvassa 1.

Maanviljelijät tietoisia metsityksistä

Seuraavassa esitetään muutamia keskeisiä tuloksia tuoreesta Metlassa tehdystä pellonmetsitystä käsittelevästä tutkimuksesta (Selby ym. 2002). Vielä meilläkin oleva tutkimus käsittelee maanviljelijöiden ja neuvojien käsityksiä pellonmetsityksen vaikutuksista kolmella erilaisella alueella Suomessa. Lähtökohtana tutkimuksessa oli se, että pellonmetsitysten laajuus on joillakin alueilla saavuttanut tason, joka saattaa vaikuttaa jopa alueen elinvoimaisuuteen ja

Kuva I. Pellonmetsitysten ajallinen vaihtelu Suomessa vuodesta 1969 vuoteen 2000.

sitä kautta pellon metsitys saattaa haitata maaseudun kehittämisprosessia.

Alueet, jotka valittiin tutkimukseen, olivat Etelä-Pohjanmaan, Mikkelin ja Kuopion maaseutuelinkeinopiirit. Etelä-Pohjanmaan maaseutuelinkeinopiiri edustaa voimakkaan (vilja)maatalouden aluetta, Mikkelin vahvaa metsätalouden aluetta ja Kuopio välimuotoa, missä maatalous on pääasiallisesti karjataloutta, mutta missä metsätalous on kuitenkin tärkeässä asemassa. Mikkelin edustaa myös aluetta, jossa on ollut eniten pellonmetsitysaktiiviteettia ja Etelä-Pohjanmaa suhteellisesti vähäistä pellonmetsitysaktiiviteettia. Etelä-Pohjanmaalla vain 3 prosenttia peltopinta-alasta on metsitetty ja Mikkelin maaseutuelinkeinopiirissä 20 prosenttia. Kuopion maaseutuelinkeinopiirissä vastaava osuus on 17 prosenttia. Sama suuntaus on nähtävissä tulevaisuudessakin. Vain 9 % kaikista kevättalvella 2002 tehdyn kyselytutkimuksen noin 900:sta aktiivimaanviljelijästä suunnitteli itse metsittävänsä peltojaan seuraavien viiden vuoden aikana. Osuus vaihteli kuitenkin alueittain. Mikkelin maaseutuelinkeinopiirissä se oli 15 % ja Kuopion maaseutuelinkeinopiirissä se oli 11 prosenttia, mutta vain viisi prosenttia Etelä-Pohjanmaan maaseutuelinkeinopiirissä.

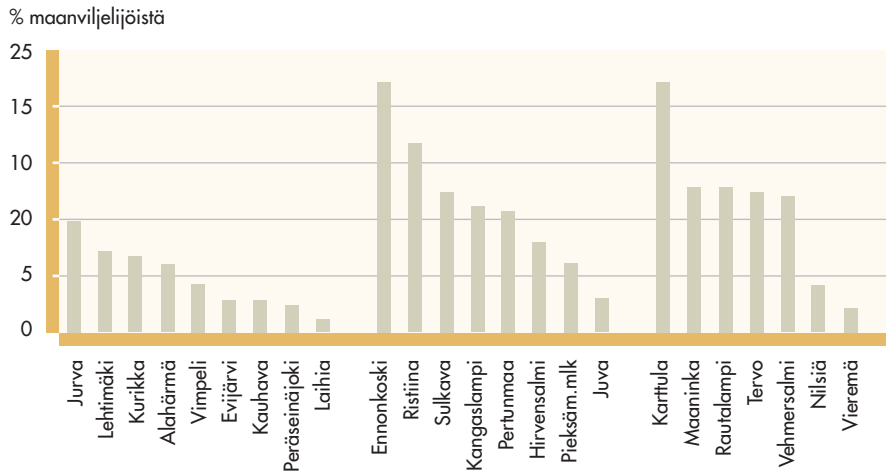
Pääpaino tässä tarkastelussa on siinä, millaisena

maanviljelijät kokivat peltojen metsityksen vaikutukset oman tilansa lähialueella. Toisaalta tarkastellaan myös neuvontaorganisaatioiden edustajien käsityksiä pellon metsityksen vaikutuksista kunnan alueella.

Maanviljelijöistä vain joka viides arvioi, että pellonmetsitystoiminta oli yleistä kunnassa. Neuvojista sen sijaan 43 prosenttia arvioi, että metsityksiä oli tehty runsaasti heidän toiminta-alueellaan. Kun tapahtuneitten metsitysten osuutta verrattiin sekä neuvojen että maanviljelijöiden keskimääräisiin kunnittaisiin arvioihin pellonmetsitysten intensiteetistä, havaittiin, että maanviljelijöiden havaintojen tarkkuus oli parempi kuin neuvojen. Maanviljelijöille saatiin (Spearman) korrelaatiokerroin 0,865, kun vastaava kerroin oli 0,473 neuvojen ollessa kyseessä. Toisaalta neuvojen arviot olivat tarkempia kuin maanviljelijöiden arviot, kun kyseessä olivat pellon metsitysten aiheuttamat vaikutukset maisemaan.

Metsityksiä alueittain jo riittävästi

Suurin osa maanviljelijöistä oli sitä mieltä, että pellonmetsitysten nykyinen laajuus on sopivuuden rajoilla. Toisin sanoen metsityksiä ei tulisi enää lisää-

Kuva 2. Pellon metsitysten intensiteettiä liian suurena pitävien maanviljelijöiden osuus tutkimuskunnittain.

tä. Joka kymmenes maanviljelijä sekä Kuopion että Mikkelin maaseutuelinkeinopiirissä katsoi, että peltoja oli metsitetty jo liikaa (kuva 2). Toisaalta Etelä-Pohjanmaalla, jossa peltojen metsitys on ollut alemmalla tasolla, vain neljä prosenttia maanviljelijöistä katsoi, että peltoja oli metsitetty liikaa. Lähes neljäsosa maanviljelijöistä Etelä-Pohjanmaalla hyväksyi pellonmetsitystoiminnan lisäämisen. Vastaava osuus Mikkelin maaseutuelinkeinopiirissä oli 14 % ja Kuopion maaseutuelinkeinopiirissä 17 %. Kaikkien maaseutuelinkeinopiirien sisällä oli kuitenkin suuria eroja eri kuntien välillä. Itse kullakin alueella sekä maanviljelijöiden että neuvojen oli vaikeampi hyväksyä hylättyjen peltojen luontaista metsittämistä.

Vaikuttaako pellonmetsitys maaseudun elinvoimaisuuteen?

Maanviljelijöiden oli vaikea arvioida pellonmetsityksen vaikutusta maaseudun elinvoimaisuuteen. Jopa kolmannes ei kyennyt ottamaan asiaan kantaa. Kuitenkin peltojen metsitys katsottiin haitalliseksi maatalouden näkökulmasta ja jopa Etelä-Pohjanmaan maaseutuelinkeinopiirissä yli 40 % maanviljelijöistä katsoi sen haittaavaan maanviljelytoimintaa. Luonnollisestikin peltojen metsittämisen katsottiin hyödyntävän metsätaloutta. Kuitenkin neljäsosa

kaikista ja kolmannes Etelä-Pohjanmaan maanviljelijöistä ei osannut ottaa kantaa pellonmetsityksen metsätaloudelle tuottamiin hyötyihin tai haittoihin. Maanviljelijöiden käsitykset pellonmetsityksen vaikutuksista muille toimialoille (esimerkiksi yritystoiminnalle) olivat vielä epävarmempalla pohjalla.

Yli puolet maanviljelijöistä oli sitä mieltä, että pellonmetsitys ei ole suoraan ristiriidassa maaseudun kehittämistavoitteiden kanssa. Joka viides maanviljelijä näki kuitenkin, että ristiriitoja oli ollut olemassa ja seitsemän prosenttia oli sitä mieltä, että ristiriidat olivat jopa merkittäviä.

Myös neuvontaorganisaatioiden edustajien oli vaikea arvioida, kuinka pellonmetsitys voi vaikuttaa maaseudun yritystoimintaan kunnan alueella. Pellonmetsityksen katsottiin tuovan mukanaan haittoja maataloudelle, luontoyrittämiselle ja matkailulle. Noin kolmannes ei pysynyt sanomaan vaikuttaako pellonmetsitys maatalouteen ja kolmannes ei kyennyt myöskään arvioimaan sen vaikutusta metsätalouteen. Kaksi kolmesta ei osannut arvioida pellonmetsitystoiminnan vaikutuksia lämpöyrityksille, luontoyrityksille ja matkailuyrityksille.

Uudet haasteet

Neuvontaorganisaatioilla on vastuuta kunnan kehittämistoimenpiteistä. Peltojen metsittämisen so-

siaalitaloudelliset vaikutukset saattavat olla kauaskantoisia tulevaisuudessakin. Tutkimusasettelussa oletettiin neuvonantajien omaavan kohtalaisen hyvät tiedot kunnan sosiaalitaloudellisista olosuhteista. Koska näin ei tutkimustulosten perusteella kuitenkaan näyttäisi aina olevan, on syytä kiinnittää huomiota siihen, että pellonmetsityspäätöksiä on ilmeisestikin tehty tuntematta metsitysten kokonaisvaikutuksia.

Sekä Suomessa että EU:ssa sekä maa-, metsä- että maaseutupolitiikka on muuttumassa yhä enemmän aluekohtaiseksi prosessiksi (Bottom Up). Hyvä esimerkki tästä on Suomen kansallinen metsäohjelma, jossa otettiin huomioon paikkakuntatason intressiryhmien näkökulmat. Samankaltainen lähestymistapa on löydettävissä myös maaseutupolitiikasta, nimenomaan sen ”suppeasta” osasta (Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma... 2000). Tämänkaltaisen prosessin saattaisi sopia myös pellonmetsityksen suunnitteluun. Tästä syystä tutkimuksessa kysyttiinkin minkä intressiryhmien tulisi olla pellonmetsityskysymysten päätöksenteossa mukana. Kysymyksellä pyrittiin kartoittamaan kymmenen eri ryhmän (naapurista maa- ja metsätalousministeriöön) mukanaolon tarpeellisuutta päätöksenteossa. Suurin osa sekä maanviljelijöistä että neuvonantajista oli sitä mieltä, että suurimman osan kysytyistä tahoista tulisi olla päätöksenteossa mukana. Mielenkiintoista oli myös se, että viljelijöiden ja neuvontaorganisaatioiden edustajien vastaukset eri tahojen osalta olivat hyvin toistensa kaltaisia.

Maa- ja metsätalousministeriön ja kylätoimikunnan edustusta, mutta ei myöskään elinkeinoasiamiehen edustusta pidetty aina välttämättömänä. Tulos ei ole yllättävä ministeriön osalta, koska ministeriö on kaukana paikkakuntatason päätöksentekoprosessista. Toisaalta voidaan katsoa, että asenteet kylätoimikuntaa kohtaan ovat valitettavia, koska kehitysprosessit usein alkavat kylätoimikunnan aloitteesta. Myös se, että elinkeinoasiamiehen mukanaoloa päätöksenteossa ei vastausten perusteella pidetä tärkeänä, osoittaa, että pellonmetsityksen vaikutuksia maaseudun elinvoimaisuuteen ja yritysten toimintaympäristöjen luomiseen ei ole vielä täysin sisäistetty.

Jatkotutkimuksissa on tarkoituksena analysoida peltojen metsitysten ja maaseudun elinvoimaisuuden keskinäisiä yhteyksiä ja riippuvaisuuksia. Tarkastelun kohteena on silloin esimerkiksi kuntien

kehittymismahdollisuudet suhteessa niihin mahdollisuuksiin mitä metsät ja metsätalous kunnassa tarjoavat.

Kirjallisuus

- Aarnio, J. & Rantala, T. 1994. Peltojen metsänistutuksen yksityistaloudellinen kannattavuus. *Folia Forestalia – Metsätieteen aikakauskirja* 1994(1): 3–17.
- Hytönen, J. & Polet, K. (toim.). 1995. Peltojen metsitysmenetelmät. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 581. Kannus 1995. 242 s.
- Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma vuosille 2001–2004. 2000. Ihmisten maaseutu – tahdon maaseutupolitiikka. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 8/2000. 175 s. + liitteet.
- Petäjäistö, L., Selby, J.A. & Mustonen, M. 1994. Maa- ja metsätalouden neuvojien mielipiteitä ylituotantongelmien ratkaisukeinoista: erityistapauksena pellonmetsitys. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 506. 34 s.
- Selby, J.A. 1980a. Field afforestation in Finland and its regional variations. *Communicationes Instituti Forestalis Fenniae* 9:1.
- 1980b. Field afforestation at the farm level in Finland. *Fennia* 158(2). s. 63–81.
- Selby, A. & Petäjäistö, L. 1994. Primary sector policies and rural development in Finland. *Progress in Rural Policy and Planning*. Vol. 4. s. 157–176.
- & Petäjäistö, L. 1995. Field afforestation in Finland. *Sociologia Ruralis* XXXV:1. s. 67–92
- , Petäjäistö, L. & Koskela, T. 2002. Field afforestation in the context of rural development: a preliminary study of farmers' and rural advisors' perceptions. *Seloste: Viljelijöiden ja maaseutuneuvojen käsityksiä pellonmetsityksestä ja maaseudun elinvoimaisuudesta. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja*. (Tulossa).

■ Ph.D. Ashley Selby, Dipl. Ing. d. Forstw. Leena Petäjäistö ja FM Terhi Koskela, Metla, Helsingin toimipaikka. Sähköposti ashley.selby@metla.fi